

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työajasta kotimaanliikenteen aluksissa annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työajasta kotimaanliikenteen aluksissa annetun lain muuttamisesta (HE 197/2016 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- vanhempi hallitussihteeri Nico Steiner, työ- ja elinkeinoministeriö
- toimitusjohtaja Stefan Jensen, Suomen Matkustajalaivayhdistys ry
- asiantuntijajäsen Jorma Ihalainen, Suomen Matkustajalaivayhdistys ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sosiaali- ja terveysministeriö
- Lounais-Suomen aluehallintovirasto
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Suomen Konepäällystöliitto ry
- Suomen Laivanpäällystöliitto ry
- Suomen Merimies-Unioni SMU ry
- Suomen Varustamot ry
- Suomen Yrittäjät ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan sisävesiliikenteen työaikadirektiivin täytäntöönpanon edellyttämiä muutoksia työajasta kotimaanliikenteen aluksissa annettuun lakiin.

Muutokset koskisivat pääosin sisävesillä tapahtuvaa alusliikennettä. Ylityötä saisi teettää enintään 384 tuntia vuodessa. Alle vuoden pituisessa määräaikaaisessa työsuhteessa ylitöiden keskimääräinen enimmäismäärä olisi viikkoa kohden kahdeksan tuntia. Seitsemän päivän jakson aikana työntekijälle olisi annettava vähintään 84 tunnin lepoaika. Työntekijälle, jonka työ- ja vapaa-aikojen määräytymisessä ei noudatettaisi vuorottelujärjestelmää, olisi annettava ylimääräinen

Valiokunnan mietintö TyVM 14/2016 vp

24 tunnin pituinen viikkolepo, jos hän olisi työskennellyt viitenä viikkona kuutena päivänä viikossa. Vuorottelujärjestelmään perustuvien peräkkäisten työpäivien enimmäismäärä olisi 31.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2017.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Sisävesiliikennealan työmarkkinaosapuolet Euroopan alueella tekivät vuonna 2012 sopimuksen, jossa on määräyksiä työajan järjestämisestä sisävesiliikenteessä. Osapuolet katsoivat, ettei sisävesillä sovellettava yleinen työaikalaki (2003/88/EY) eikä merenkulkijoihin sovellettava merenkulkijoiden työaikalaki (1999/63/EY) riittävästi ota huomioon sisävesiliikenteen erityisiä työ- ja elinolosuhteita.

Sisävesiliikenteen työaikalaki (2014/112/EU) työmarkkinaosapuolten hyväksymän eurooppalaisen sopimuksen täytäntöönpanosta annettiin joulukuussa 2014. Direktiivi koostuu kahdesta osasta: varsinaisesta direktiivistä ja liitteenä olevasta sopimuksesta, jossa ovat sisävesiliikennettä koskevat työaikalakiin liittyvät määräykset. Direktiivi ja sen liitesopimus koskevat ainoastaan kaupallista sisävesiliikennettä. Kotimaanliikenne merialueilla on siten direktiivin soveltamisalan ulkopuolella. Direktiivi on pantava kansallisesti täytäntöön vuoden 2016 loppuun mennessä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että direktiivin edellyttämät muutokset toteutetaan muuttamalla työajasta kotimaanliikenteen aluksissa annettua lakia (248/1982), jäljempänä kotimaanliikenteen työaikalaki. Sopimuksessa on myös työterveyshuoltoa ja työsuojelua koskevia määräyksiä, mutta näiden osalta Suomen lainsäädännön katsotaan täyttävän sopimuksen vaatimukset. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana seuraavin huomautuksin.

Enimmäistyöaika ja työajan sijoittaminen

Erot kotimaanliikenteen työaikalain ja sisävesiliikenteen työaikalain liitesopimuksen säännösten välillä liittyvät määräyksiin työajan enimmäismäärästä sekä työntekijän lepoajoista. Liitesopimuksessa on määräys viikkotyöaikaa koskevasta keskimääräisestä enimmäistyöajasta (48 tuntia), jota kotimaanliikenteen työaikalaki ei sisällä. Kotimaanliikenteen työaikalaki rajoittaa työajan pituutta säännöllistä työaikaa, vuorokautista ylityötä ja viikoittaista ylityötä koskevilla säännöksillä.

Kotimaanliikenteen työaikalain 5 §:n 2 momentin mukaan, jos työntekijät eivät alusta käytäessä asu aluksessa, säännöllinen työaika on järjestettävä yhdenjaksoiseksi ja sijoitettava kello 7:n ja kello 17:n väliseksi ajaksi. Jos työntekijät asuvat aluksessa, työaika voidaan järjestää säännöllisesti vaihtuviin vuoroihin, joiden pituus on enintään neljä tai kuusi tuntia. Työehtosopimuksella työajan järjestämisestä voidaan sopia toisin.

Valiokunnan mietintö TyVM 14/2016 vp

Suomessa sisävesillä liikenteessä olevilla aluksilla ei yleensä asuta, minkä vuoksi työaika on niissä kotimaanliikenteen työaikalain mukaan järjestettävä edellä mainitulla tavalla yhdenjaksoiseksi. Yleissitovan matkustaja-alusliikenteen työehtosopimuksen mukaan säännöllinen työaika on voitu sijoittaa laista poiketen vuoroihin. Työntekijöiden työpäivät ovat lyhyen kesäsesongin ja vuorotyötä koskevan kotimaanliikenteen työaikalain ylityökaton pohjalta muodostuneet käytännössä pitkiksi, ja työntekijän ansioista suuri osa koostuu ylityökorvauksista.

Sisävesiliikenteen työaikadirektiivin liitesopimuksen 3 artiklan mukaan työaika perustuu kahdeksan tunnin työpäivään. Keskimääräinen työaika viikossa ei saa ylittää 48 tuntia 12 kuukauden viiteajanjakson aikana. Enimmäismäärä sisältää ylityöt. Jos työsuhde on vuotta lyhyempi, enimmäistyöaika suhteutetaan työsuhteen pituuteen. Kotimaanliikenteen työaikalain 4 §:n mukaan työaika on enintään 8 tuntia vuorokaudessa ja enintään 40 tuntia viikossa. Vuorokautisen ylityön enimmäismäärä on 16 tuntia viikossa, ja viikoittaisen ylityön enimmäismäärä on puolestaan 16 tuntia kahden viikon aikana. Jos työ on järjestetty kahteen vuoroon, vuorokautisen ylityön enimmäismäärä on 28 tuntia viikossa ja työntekijän suostumuksen mukaan tämän lisäksi enintään 7 tuntia viikossa.

Direktiivin liitesopimuksen edellyttämä muutos sisävesiliikenteessä työskentelevän työntekijän enimmäistyöajasta ehdotetaan toteutettavaksi lisäämällä kotimaanliikenteen työaikalakiin uusi 9 a §, jonka mukaan ylityötä saa sisävesiliikenteessä teettää työntekijää kohden enintään 384 tuntia vuodessa. Jos työntekijä työskentelee alle vuoden pituisessa määräaikaisessa työsuhteessa, ylitöiden keskimääräinen enimmäismäärä saa olla viikkoa kohden enintään kahdeksan tuntia. Säännöksen vuoksi ylitöiden teettäminen on jatkossa nykyistä rajoitetumpaa.

Hallituksen esityksen mukaan sisävesiliikenteen direktiivin täytäntöönpanon valmistelun aikana direktiivin enimmäistyöajan ja kotimaanliikenteen työaikalain 5 §:n 2 momentin säännöllisen työajan sijoittamista koskevan säännöksen yhteensopivuus herätti huolta. Koska matkustaja-aluksella ei asuta, työnantajan on lain mukaan työvoimatarpeesta riippumatta sijoitettava työntekijän koko säännöllinen työaika kello 7 ja kello 17 väliselle ajalle ja teetettävä iltaan kohdistuva työ ylityönä. Ylityörajoitteiden vuoksi työnantajalle syntyy jatkossa tarve järjestää työaika vuoroissa siten, että ylityötä ei kerry.

Valmistelun aikana arvioitiin vaihtoehtoa, jossa säännöllisen työajan sijoittamista koskevista vaatimuksista olisi lain tasolla luovuttu ja mahdollistettu työn teettäminen vuoroissa. Suomen Merimies-Unioni ry vastusti työajan sijoittamisen vapauttamista, koska säännöksistä on nykyisiin mahdollista poiketa työehtosopimuksin ja näin on myös tehty. Voimassa oleviin työehtosopimuksiin perustuvat palkkausjärjestelmät nojautuvat pitkälti korvauksiin, joita maksetaan työajan laista poikkeavasta sijoittelusta tai ylitöistä. Esillä olleet muutokset olisivat Suomen Merimiesunionin mukaan voineet alentaa työntekijöiden kokonaispalkkaa, jollei palkkausjärjestelmiä olisi samalla muutettu.

Valiokunnan arvion mukaan direktiivin taustalla olevan sopimuksen valmistelu on pitkälti tapahtunut Etelä- ja Keski-Euroopan sisävesiliikennöntialueen olosuhteet huomioiden. Suomen sisävesiliikenteen erityispiirteenä on lyhyt avovesikausi ja matkustaja-aluksilla vielä avovesiäkin lyhyempi sesonki, joka ajoittuu kesäkuukausille. Liikevaihdosta matkustaja-aluksilla valtaosa, asiantuntijakuulemisessa saadun tiedon mukaan jopa 70—80 %, syntyy ravintolatoiminnasta.

Valiokunnan mietintö TyVM 14/2016 vp

Valiokunta toteaa liitesopimuksen määräysten soveltuvan huonosti olosuhteisiin, joissa sisävesiliikennettä Suomessa harjoitetaan.

Valiokunta edellytti sisävesiliikenteen työaikadirektiiviehdotuksesta antamassaan lausunnossa (TyVL 7/2014 vp), että direktiivin kansallisessa täytäntöönpanovaiheessa otetaan huomioon sisävesiliikenteemme erityispiirteet ja työehtosopimuskäytännöt. Valiokunta toistaa aiemmin lausumansa ja edellyttää, että hallituksen on seurattava tarkasti nyt ehdotetun sääntelyn vaikutuksia sisävesiliikennealan yritysten toimintaedellytyksiin sekä työntekijöiden direktiiviin perustuvien oikeuksien turvaamiseen. Valiokunta korostaa, että kotimaanliikenteen alusten korkea käyttöaste lyhyen sesongin aikana tulee turvata (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 197/2016 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa tiiviisti sisävesiliikenteen työaikadirektiivin täytäntöönpanon vaikutuksia ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin yritysten työvoimatarpeiden ja työntekijöiden työajan järjestämisen yhteensovittamiseksi.

Helsingissä 8.12.2016

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tarja Filatov sd
varapuheenjohtaja Heli Järvinen vihr
jäsen Pertti Hakanen kesk
jäsen Teuvo Hakkarainen ps
jäsen Hannakaisa Heikkinen kesk (osittain)
jäsen Reijo Hongisto ps (osittain)
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Jaana Laitinen-Pesola kok (osittain)
jäsen Leena Meri ps (osittain)
jäsen Merja Mäkisalo-Ropponen sd (osittain)
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r

Valiokunnan mietintö TyVM 14/2016 vp

jäsen Eero Suutari kok
jäsen Martti Talja kesk (osittain)
jäsen Juhana Vartiainen kok
jäsen Eerikki Viljanen kesk (osittain)
varajäsen Antero Laukkanen kd (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen